

KÖZÉP-EURÓPAI EP-KÉPVISELŐK ÉS SZEREPEIK

Viselkedési stratégiák az Európai Parlamentben

Bíró-Nagy András

(MTA TK Politikatudományi Intézet, Policy Solutions)

ÖSSZEFOGLALÓ

Jelen tanulmány a közép-európai EP-képviselők példáján keresztül közelebb visz annak megértéséhez, hogy az európai parlamenti képviselőkre milyen szereporientációk jellemzőek, ezeket mely tényezők formálják, és a felvett szerepek hogyan függnek össze a mindennapi képviselői tevékenységekkel. A 2009–2014-es ciklus cseh, lengyel, magyar, szlovák és szlovén képviselőivel készített kérdőíves interjúk eredményei alapján amellel érvelek, hogy a politikai-szakpolitikai és az európai-nemzeti tengelyek alkalmasak arra, hogy ezek mentén besoroljuk a közép-európai EP-képviselőket. Az Európai Parlament különleges intézményi pozíciójából és belső működéséből fakadóan ez a két dimenzió ugyanis minden EP-képviselő életében létező dilemmát fed le. A tanulmány bizonyítja, hogy szocio-demográfiai, értékrendbeli és politikai szocializációs tényezők egyaránt befolyásolják a képviselői szerepfelfogások formálódását. Az EP-ben eltöltött idő, az életkor, a korábbi politikai tapasztalat jellege, az európai pártcsalád színezete, a bal-jobb öndefiníció és a jövőre vonatkozó karrierambíciók olyan paraméterek, amelyek ismeretében jó eséllyel meg lehet becsülni a politikus viselkedési stratégiáját. A politikai-szakpolitikai és az európai-nemzeti tengelyeknek más a gyökere, eltérő változók magyarázzák azokat. Előbbi esetében a korábbi politikai tapasztalat és a karrierambíció bír a legnagyobb magyarázó erővel, utóbbi tengelyen pedig az életkor, a pártcsalád és a bal-jobb önmeghatározás jelzik legpontosabban előre a politikus pozícióját.

Kulcsszavak: Európai Parlament ■ elitkutatás ■ szerepfelfogások ■ közép-európai képviselők ■ képviselői magatartás

Az Európai Parlentről készült tudományos kutatásokban az utóbbi időkig éppen azok szorultak háttérbe, akiket az uniós intézményrendszerben egyedülként közvetlenül választanak: az európai parlamenti képviselők.* Az EP kétségkívül jelentős intézményi fejlődésen ment keresztül az első, 1979-es közvetlen választás óta, „fügefalevélből társjogalkotó” lett (Corbett et al., 2011: 3.). Az évtizedeken át folyamatosan változó, bővülő és erősödő intézmény esetében az akadémiai érdeklődés egyik fő iránya ezért az Európai Parlament tör-

* Köszönettel tartozom a két opponensnek a hasznos észrevételeikért és Reich Jenőnek a módszertani tanácsokért. A tanulmány megírását a Budapesti Corvinus Egyetem TÁMOP-4.2.2/B-10/1/2010-0023 számú programja támogatta.

ténelmi fejlődésének, hatáskörváltásainak bemutatása lett. Az Európa-szer-
te megrendezett közvetlen választás is jelentős kutatói figyelmet generált, ahogy
a belső pártpolitikai dinamikák, a pártverseny és a pártkohézió témái is. Abból
fakadóan, hogy az Európai Parlament szerepét csak az európai intézmény-
rendszer részeként lehet teljes mértékben megérteni, az uniós intézményi mát-
rixon belüli helye, a más intézményekkel való kölcsönhatások vizsgálata ké-
pezte az EP-ről szóló tudományos munkák negyedik fő lábát (Hix et al., 2002).

E tanulmány kiindulópontja, hogy egyetlen intézmény működése sem ért-
hető meg anélkül, hogy a vizsgálat középpontjába helyeznénk azokat a sze-
replőket, akik megtöltik tartalommal az intézményi kereteket, és alkalmazko-
dási stratégiákat alakítanak ki a formális és informális szabályokhoz. Az 1990-
es évek második felétől ez a felismerés hajtotta az EP-képviselőkről szóló
úttörő kutatások (Katz, 1997; Scarrow, 1997; Norris, 1999; Wessels, 1999) szer-
zőit, akik jelentős eredményeket értek el a karrierútak, a parlamenti rekrutáció
és a képviselői szerepfelfogások feltárása terén. A 2000-es évek pedig nagy
előrelépést hoztak a képviselői magatartás (Hix et al., 2007), az EP-n belüli ak-
tívítások (Yordanova, 2009), illetve a képviselők és a képviselőcsoportok kap-
csolatának (Hix-Noury, 2009) elemzésében. A következőkben a 2009–2014-es
ciklus közép-európai EP-képviselőinek szereporientációit mutatom be, amely-
nek része az EP-n belüli és kívüli képviselői magatartásuk elemzése is.

Közép-európai országokként azon tagállamokra hivatkozom, amelyek a
régiből 2004-ben egyszerre csatlakoztak az Európai Unióhoz. Ebből követ-
kezően Csehország, Lengyelország, Magyarország, Szlovákia és Szlovénia
számára nemcsak a megelőző évtizedek történelme – a szocializmus évtizedei,
majd a rendszerváltás időszaka – teremtett hasonló kontextust politikai elitje-
ik fejlődéséhez, hanem az uniós csatlakozás utáni első évtized is. Ez a tíz év
már elegendő idő annak áttekintéséhez, hogy miként ment végbe a közép-eu-
rópai politikai elit európaizációja (Ilonszki–Edinger, 2007; Semenova et al.,
2014) egy új platformon, az Európai Parlamentben. Politikusi szerepfelfogásu-
kat milyen tényezők befolyásolják a legnagyobb mértékben (Katz, 1997; Farrell-
Scully, 2003; Navarro, 2008), és ez milyen módon jelenik meg az EP-n belüli
és az intézményen kívüli tevékenységeikben? A közép-európai tagállamok
EP-képviselőit ezen kérdések felől közelítve vizsgálom. Minden esetben, ami-
kor képviselői attitűdök voltak szükségesek a válaszok megadásához, a 2009–
2014-es ciklus közép-európai képviselőivel készített kérdőíves interjúk adatai-
ra építettem.

Műfaját tekintve e tanulmány neoinstitucionalista elitkutatás. Ebből követ-
kezően fontosnak tartja az intézményi keretek (beleértve a választási rendszert)
hatását a politikusi viselkedésre, de az egyéni preferenciáknak (karriertervek-
nek, ideológiai pozícióknak, szakmai tapasztalatnak) is nagy jelentőséget tulaj-
donít. A domináns szerepfelfogások beazonosítására szolgáló szereptipológia
kidolgozásához jelentős inspirációként szolgált Strøm (1997) elmélete a poli-

tikusok „szűkös erőforrásainak” beosztásáról – amelyet a maga is gyakorló EP-képviselő Corbett szerzőtársaival (2011: 64.) más szavakkal úgy írt le: „a legnagyobb korlát az EP-képviselők számára az idő”. A szűkös erőforrások okán az EP-képviselőknek egyszerre kell prioritásokat felállítaniuk az európai és nemzeti politikára fordított idő tekintetében, és eldönteni, hogy milyen tevékenységekre koncentrálnak az EP-n belül, az uniós intézményrendszer más intézményeivel fenntartott kapcsolatokban, illetve az EP-n kívüli politikai és nem politikai szereplőkkel. Az újráválasztási szempontok okán nem lehet teljesen figyelmen kívül hagyni a nemzeti politikával ápolts kapcsolatokot, ahogy az európai karrier szempontjából azt sem, hogy munkája minőségével, a megszerzett feladatok és pozíciók rangjával Brüsszelben és Strasbourgban presztízst vívjon ki magának a képviselő. Az, hogy egy politikus milyen stratégiai döntést hoz ezekben a kérdésekben, egyéni mérlegelés kérdése. Ugyanez igaz arra, hogy mennyire él egy EP-képviselő a bizottsági munka által felkínált szakosodás lehetőségével. Legyen egy képviselő generalista vagy váljon egy szűkebb szakterület specialistájává? Ez is egy olyan dilemma, amellyel kapcsolatban valamennyi képviselőnek döntést kell hozni.

Az első két részben bemutatom a tanulmány hipotéziseit és a választott módszertant, különös tekintettel a közép-európai képviselők 40 százalékát lefedő primer, reprezentatív kérdőíves kutatásra. A harmadik fejezet a közép-európai képviselőkkel készült interjúk alapján azonosítja be azon törésvonalakat, amelyek mentén a politikusok különböző ideáltípusokba sorolhatók – ez adja az alapját egy új szereptipológia kidolgozásának. A negyedik rész azon tényezőket mutatja be, amelyek a legnagyobb mértékben magyarázzák a képviselők szerepfelfogásának alakulását. Az ötödik fejezet a szerepfelfogások aktivitási dimenzióját elemzi. A hivatalosan dokumentált Európai Parlamenten belüli, és a képviselői interjúk alapján rekonstruált EP-n kívüli tevékenységek vizsgálatával arról tudunk meg többet, hogy milyen összefüggés van a szerepekben testett öltő koherens attitűdstruktúrák és a tettek között.

KUTATÁSI KÉRDÉSEK ÉS HIPOTÉZISEK

A „választási kapcsolat” hiánya miatt a nemzeti politikához való viszony kulcsfontosságú az EP-képviselők számára (Hix–Høyland, 2013). Egy EP-képviselőnek kétségtelenül két irányba is figyelnie kell, és döntő jelentőségű lehet az intézményen belüli és kívüli tevékenysége szempontjából, hogy a nemzeti vagy az európai szintet helyezi képviselétének fókuszába. Pártkormányzás hiányában a szakbizottságok kiemelkedő szerepe ugyancsak ismert adottság az EP világában (Judge–Earnshaw, 2008; Yordanova, 2009). Az EP-képviselők mindegyikét beosztják a szakbizottsági struktúrába, ezért a képviselői lét első pillanatától felmerül a dilemma, hogy mennyi időt és energiát fordítson a politi-

kus a policy-jellegű munkára. Az erre adott válasz – ami egyben önelhelyezés is a szakpolitikai és politikai típusú munkavégzés skáláján – nagyban meghatározhatja, hogy a képviselőt milyen jellegű, irányú, műfajú aktivitásokkal jeleníthető meg. Ebből következően az európai–nemzeti és a szakpolitikai–politikai dimenziók olyan adottságok, amelyekhez tudatosan vagy sem, de minden EP-képviselő kialakít valamilyen kapcsolatot, és ezáltal hatással lehetnek az EP-n belüli és kívüli viselkedésükre. A hipotézisem ebből következően az, hogy az európai–nemzeti és a szakpolitikai–politikai dimenziók alkalmasak a politikusi szerepek leírására az Európai Parlamentben (H1). A közép-európai képviselők körében vizsgálom e dimenziók érvényességét, teszek kísérletet egy lehetséges szereptipológia felállítására, és megvizsgálom, hogy mely változók magyarázzák a legnagyobb mértékben a politikusok szerepfelfogását.

1. táblázat. Kutatási kérdések, hipotézisek és a tesztelés módjai

Kutatási kérdés	Hipotézis	Tesztelés módja
Lehet különböző szerepfelfogásokról beszélni a közép-európai EP-képviselők körében?	A közép-európai képviselők körében a nemzeti-európai uniós (képviselet fókusz) és a szakpolitikai–politikai (képviselet iránya) dimenziók alkalmasak a politikusi szerepek leírására	Faktorelemzés és további kétváltozós elemzések a közép-európai EP-képviselők válaszai alapján (majd klaszterelemzés a csoportalkotáshoz)
Mennyiben következik a politikusi szerepfelfogásból az EP-n belüli magatartás?	A szakpolitikai és politikai megközelítések tetten érhetők az EP-n belüli képviselői aktivitások formáiban	A politikusi szerepek és az EP-n belüli aktivitások összefüggései
Mennyiben következik a politikusi szerepfelfogásból az EP-n kívüli magatartás?	A nemzeti és európai uniós megközelítések tetten érhetők az EP-n kívüli képviselői aktivitások formáiban	A politikusi szerepek és az EP-n kívüli aktivitások összefüggései

Két további hipotézisben független változóként kezelem a politikusi szerepeket. Külön kezelem a szerepek EP-n belüli és kívüli leképeződését a viselkedésre. Előbbi esetében azt a feltevést tesztelem, miszerint a politikusi szerepek szakpolitikai–politikai dimenziója nagyon világosan tetten érhető a képviselő által az EP-n belül választott aktivitások formáiban (H2). Egy EP-képviselőnek azonban természetesen nem korlátozódik a tevékenysége az intézményen belüli munkára, legalább olyan fontos a más intézményekkel, a nemzeti politikával, a hazai sajtóval, érdekképviselőkkel, állampolgárokkal

való kapcsolattartás. Ezért azt a hipotézist is megvizsgálom, hogy a politikusi szerepfelfogásoknak a nemzeti-európai dimenziója kimutatható az EP-n kívüli aktivitások jellegében (H3).

AZ ADATBÁZIS

Jelen tanulmány számos megállapítása egy primer kutatáson, és az abból épített adatbázison alapul (2. táblázat). A közép-európai képviselőktől származó adatok hiányában nem lehetett volna a képviseletről alkotott képükről, a politikusi szerepekről és az EP-n kívüli aktivitásairól érdemi megállapításokat tenni. Két hullámban, 2011. szeptember 5–16. és 2012. június 25. – július 6. között összesen négy hetet töltöttem személyes kérdőíves interjúk készítésével a cseh, lengyel, magyar, szlovák és szlovén EP-képviselők körében. A kérdőív nagy részét a European Parliamentary Research Group 2010-es EP-képviselői kutatásának kérdései adták (ezeket a későbbi összehasonlítás kedvéért szó szerint vettem át), de saját kérdésekkel is kiegészítettem a kérdőívet. Az egyéni kutatásra az EPRG 2010-es kutatásának gyengébb közép-európai elemszáma miatt volt szükség (különösen rossz volt az elérés a magyar képviselők körében: az EPRG a 22 képviselőből négytől kapott válaszokat). Végeredményben a két kutatás nagyon jól kiegészítette egymást: mindkét projekt eljutott olyan pártok képviselőihez, amelyekhez a másik nem, vagy csak jóval gyengébb arányban.

A végső adatbázis építésénél pártonként tekintettem át a két kutatás elérési eredményességét. Minden esetben abból a kutatásból emeltem be adatokat az adatbázisba, amelyek az adott párt EP-képviselői közül többet tudott sikeresen lekérdezni.¹ Azonos elérésnél a saját eredményeimet használtam a továbbiakban, mivel az én felmérésembe további kontrollkérdéseket is beemeltem. Ennek eredményeként az összes közép-európai képviselő közel 40 százalékát (45 főt) kitevő adatbázist sikerült felépíteni, ami más EP-kutatásokkal összehasonlítva is jó aránynak számít.²

A két kutatás releváns részeinek egyesítésével egy olyan végső adatbázis jött létre, amely pártcsaládok és tagállamok szerint is viszonylag reprezentatív eredményeket kínál. Nagyrészt ezen új empirikus eredményekre épül a tanulmány.³ Fontos hozzátenni, hogy mindkét kutatás teljes elérésre törekedett. Az EPRG az összes EP-képviselőt, egyéni kutatásom a vizsgált öt közép-európai ország valamennyi képviselőjét megszólította e-mailben (több körben). A válaszadási arány még kedvezőbbnek tekinthető, ha csak azokat a képviselőket tekintjük a sokaságnak, akik valóban aktívak az EP-ben. Ha azon közép-európai EP-képviselőket vesszük figyelembe, akik az összes szavazás legalább 85%-ánál részt vettek, akkor a minta lefedettsége máris 68%-ra ugrik, ami a

társadalomtudományi kutatási tapasztalatok szerint elegendő általános következtetések levonásához.

2. táblázat. A közép-európai EP-képviselők tagállamok és képviselőcsoportok szerinti bontása, az összes közép-európai képviselő és a mintában szereplők között (2009–2014-es ciklus)

Ország	EP-képviselő-csoport	Összes közép-európai EP-képviselő	Képviselők száma a mintában	Adatok forrása
Csehország	ECR	9	3	BNA
	S&D	7	4	EPRG
	GUE/NGL	4	2	BNA
	EPP	2	1	EPRG
Lengyelország	EPP	28	9	EPRG
	ECR	15	2	EPRG
	S&D	7	1	EPRG
Magyarország	EPP	14	5	BNA
	S&D	4	4	BNA
	Független	3	3	BNA
	ECR	1	–	–
Szlovákia	EPP	6	4	3 BNA + 1 EPRG
	S&D	5	1	BNA
	ALDE	1	1	EPRG
	EFDE	1	–	–
Szlovénia	EPP	3	2	BNA
	S&D	2	2	BNA
	ALDE	2	1	BNA
Közép-Európa összesen	Összes képviselőcsoport	114	45	

Megjegyzések: BNA = Bíró-Nagy András 2011–2012-es kutatása, EPRG = European Parliamentary Research Group 2010-es kutatása

Az egyes képviselőcsoportok létszáma a 2009–2014-es ciklus kezdeti állapotát mutatja. Ciklus közben a lengyel és a szlovén delegáció egy-egy európai néppárti képviselővel gyarapodott.

A közép-európai EP-képviselői adatbázisban egyedül az euroszeptikus Európai Konzervatívok és Reformerek (ECR) képviselőcsoport és a lengyel delegáció számít némileg alulreprezentáltaknak. Ennek fő oka azonban ugyanaz: a Jog és Igazságosság (PiS) képviselőinek nagyon alacsony válaszadási hajlandósága. Mivel a PiS az egész régióból a második legtöbb képviselővel vágott

neki a 2009-es ciklusnak, joggal feltételezhető, hogy nagyobb választadási hajlandóságuk némileg jobbra és a nemzeti szuverenitás támogatása irányába húzhatta volna a régiós átlagot.

Az euroszeptikus ECR általában véve elutasító magatartása nem korlátozódik a közép-európai képviselőikre: az ECR az EP-re vonatkozó adatbázisában is a leginkább alulreprezentált képviselőcsoport volt. A politikai erőviszonyok szempontjából jóval fontosabb azonban, hogy a közép-európai adatbázisban reprezentativitás szempontjából megegyezik a legnagyobb képviselőcsoport, az Európai Néppárt (EPP) aránya az összes és a mintában szereplő képviselő között, és a radikális baloldali (GUE/NGL) és liberális (ALDE) csoportokban sincs érdemi eltérés (3. táblázat). A szocialista frakcióhoz (S&D) tartozók is csak enyhén felülreprezentáltak, míg a független képviselők (a gyakorlatban: a jobbkios képviselők) súlya felértékelődött a mintában azzal, hogy mindhárman rendelkezésre álltak.

3. táblázat. A közép-európai EP-képviselők képviselőcsoportok szerinti megoszlása az összes közép-európai és a mintában szereplő képviselők arányában (százalék)

EP képviselőcsoport	Arány az összes közép-európai képviselő között	Arány a mintában
EPP	46,5	46,7
S&D	21,9	26,7
ECR	21,9	11,1
GUE/NGL	3,5	4,4
ALDE	2,6	4,4
EFD	0,9	0
Független	2,6	6,7

Megjegyzés: Az egyes képviselőcsoportok aránya a 2009–2014-es ciklus kezdeti állapothoz képest került számításra.

A tagállami reprezentativitás tekintetében a lengyelek viszonylagos alulreprezentáltságának (a minta 26,7 százaléka lengyel, az összes képviselő körében arányuk 43,9 százalék) következményeként a többi közép-európai ország súlya enyhén megnőtt. Ettől függetlenül a lengyelek (holtversenyben a magyarokkal) adják a legtöbb képviselőt a mintába. A kifejezetten jó, 50 százalék feletti elérési arány a magyar és a szlovén képviselőket kicsit jobban, a 45 százalék körüli lekérdezési ráta a cseh és a szlovák képviselőket ennél kevésbé, de némileg így is felülreprezentálja. Ezen eltérésektől a méretbeli különbségekből fakadó természetes arányok – a lengyel esettől eltekintve – azonban nem borulnak fel. A szlovének vannak jelen a legkevesebb képviselővel a mintában, őket a szlovákok és a csehek követik.

A KÖZÉP-EURÓPAI EP-KÉPVISELŐK SZEREPEI

A neoinstitucionalista szerepkutatások egyik jellemzője, a különféle megközelítések ellenére is létező közös pontja, hogy a szerepek feltárásához a képviselők attitűdjeiből indulnak ki (Searing, 1994; Strøm, 1997; Navarro, 2008; Blomgren–Rozenberg, 2012). Az a döntő fontosságú a politikusi stratégiák felvázolásában, hogy a képviselők miként látják magukat. Ezt az alapelvet követtem, amikor a közép-európai EP-képviselők politikusi szerepfelfogásaival kapcsolatos elemzésekhez a körükben végzett kérdőíves kutatás eredményeit használtam fel. Az eredeti EPRG-kutatás kérdőíve külön kérdésblokkot szentelt a képvisellel kapcsolatos attitűdöknek. Ebben egyaránt szerepeltek a képviselet irányára, tartalmára és a képviselet (területi) fókuszára vonatkozó kérdések. Szintén fontosak voltak azon kérdések, amelyek az uniós intézményrendszerben való beágyazottságot vizsgálták: azt, hogy milyen kapcsolatok építésére fordít elsősorban energiát az EP-képviselő – az érdeklődés, a figyelem irányá ezekből az adatokból is kiderülhet.

A kutatás során a képviselet témáját számos kérdéssel közelítettem meg. A szereptípusok vizsgálatához egy két részből álló, bevett módszertani lépéssel jutottam el (Sajtos–Mitev, 2007: 284.). Első körben faktorelemzéssel törekedtem adattömörítésre és az adatstruktúra, a változók közötti összefüggések feltárására. Az egymással nem korreláló komponensek beazonosítása után, az elemzési stratégia második lépéseként klaszterelemzéssel rendeztem viszonylag homogén csoportokba a 45 fős mintában szereplő közép-európai EP-képviselőket. A klaszterelemzést a faktorelemzés során kapott változók segítségével végeztem.⁴

A hat változó közül kettő fedi a képviselet irányát (tartalmi, műfaji szempontból), kettő a képviselet fókuszát (területi alapon), és további kettő a képviselők kapcsolatainak erősségét az EU „kormányával”, javaslattevő-ellenőrző intézményével, az Európai Bizottsággal. A képviselet irányára vonatkozóan a jogalkotási munkával kapcsolatos kérdés beemelése több okból is alapvető fontosságú volt. Nemcsak ezt tartották a képviselői munka legfontosabb aspektusának a közép-európai EP-képviselők (4,37 egy öt fokú skálán), de egyben arra is kiváló mutató, hogy a szakpolitikai munka iránti nyitottságot (függetlenül attól, hogy európai vagy nemzeti szintű policy-ről van szó) megragadja. A „közös európai stratégiák kidolgozásához” való hozzáállás bevonását az indokolja, hogy általa az európai témák iránti érdeklődésre és elkötelezettségre nyerünk értékes adatokat – ezúttal pedig attól függetlenül, hogy a közös európai ügy szakpolitikai vagy politikai típusú. A képviselet területi fókuszát vizsgáló kérdések szintén kulcsfontosságúak ahhoz, hogy kiderüljön, létezik-e élesen különválasztható „nemzeti” és „európai” képviselői attitűdstruktúra. Az erre vonatkozó két kérdés azt mérte fel, hogy mennyire fontos a képviselőknélk valamennyi európai állampolgár képviselete, vagy inkább csak a saját

országuk állampolgárainak képviseletét tartják szem előtt az EP-ben. Az Európai Bizottsággal fenntartott kapcsolatokra vonatkozó két kérdés pedig indirekt módon ismét a szakpolitikai irányultságot méri. A politikai típusú munkától és a politikai véleménynyilvánítástól is teljesen elzárt bizottsági hivatalnokokkal való szoros kapcsolat egyértelműen annak a jele, hogy az EP-képviselő erősen érdeklődik egy adott közpolitikai terület iránt, a közpolitikai folyamatokra szeretne hatni, azokról szeretne több információt megszerezni. Az uniós biztosokkal való kapcsolattartás már megteremti a lehetőségét a politikaibb típusú együttműködésnek, de a szigorúan lehatárolt biztosi portfóliók, és az a kikötés, miszerint az uniós biztosok nem avatkozhatnak be az uniós tagállamok belpolitikai folyamataiba, erősen a szakpolitikai típusú együttműködés irányába viszi el az EP-képviselőkkel fenntartott kapcsolat jellegét. Ezek a változók tehát nagyon alkalmasak annak mérésére, hogy egy EP-képviselő mennyire tekinti prioritásnak munkája szakpolitikai oldalát.

Az 4. táblázatban látható faktorelemzés adatai alapján azt állíthatjuk, hogy a képviselők válaszaik koherens attitűd-struktúrára utalnak. Márpedig ez elengedhetetlen ahhoz, hogy tényleg szerepekről beszélhessünk: a szerep ugyanis egy komplex profilt feltételez. Az elemzés azt mutatja, hogy két különböző dimenzió létezik, amelyek nem korrelálnak egymással. A feltáró módszerben, az ún. Kaiser-kritérium alapján lefuttatott faktorelemzés szerint a hat változóból két komponens képződött, amelyek a teljes variancia 66,55%-át magyarázzák. Azok a változók, amelyekről az volt feltételezhető, hogy a szakpolitikai vagy politikai affinitást mérik, egyértelműen az első komponenshez kapcsolódnak. Viszont a képviselet fókuszát operacionalizáló változók közül az európai polgárok képviseletére vonatkozó adatok és a közös európai stratégiákkal kapcsolatos vélemények újabb, közös dimenziót képeznek. A faktorsúlyok alapján a változók illeszkedése kifejezetten meggyőző: egyedül a saját ország állampolgáira vonatkozó fókusz illeszkedése kérdéses. Ez utóbbi változó mindkét komponenshez némileg gyengébben kapcsolódik.

4. táblázat. Rotált faktorsúlymátrix (N = 45)*⁵

	Komponens	
	1: magyarázott variancia 39,76%	2: magyarázott variancia 26,79%
Jogalkotási munka	-,738	,170
Közös európai stratégiák kidolgozása	-,253	,756
Képviselet – minden európai állampolgárt	-,216	,829
Képviselet – a saját ország állampolgárait	-,444	-,494
Kapcsolat az Európai Bizottság hivatalnokaival	,901	-,267
Kapcsolat uniós biztosokkal	,849	-,062

* KMO = 0,55 (p < 0,000); PCA extrakciós módszer alapján lefuttatva, Varimax rotáció alkalmazásával

Bár az európai orientáció egyértelműen elválasztható a képviseleti tevékenység dimenziójától, a honpolgárok képviseletére vonatkozó válaszok nem könnyítették meg a faktorok interpretációját. Látni kell azonban, hogy ez az EPRG-kutatásban alkalmazott indikátor valójában nem azt mérte, hogy a nemzeti érdekvédelem mentén hogyan polarizálódnak a válaszadók. Azok, akik minden európai állampolgár képviseletét rendkívül fontosnak tartották (maximális értéket adtak rá az öt fokú skálán), nyilván az otthoniak képviseletét is igen lényegesnek vélték (átlagosan 4,19-re értékelték), hiszen ők is uniós polgárok. Érdekes tehát konfrontatívabb kérdésekkel kiegészíteni az EPRG-kutatást, hogy lássuk: magához a nemzeti érdekvédelemhez hogyan viszonyulnak a válaszadók és ez vajon tényleg független-e a képviseleti aktivitástól?

A közép-európai EP-képviselőkkel folytatott kérdőíves interjúimat kiegészítettem több olyan kérdéssel is, amelyek az eredeti EPRG-kutatásban nem szerepeltek, viszont a fenti dilemmákra válasszal szolgálhatnak. Egyrészt a képviselet irányát, tartalmát tesztelő elemekhez hozzáadtam a „nemzeti érdek védelme” („standing up for national interest”) válaszlehetőséget, amelynek fontosságát a többi válaszhoz hasonlóan ötös skálán kellett a képviselőknek értékelni.⁶

A nemzeti érdekvédelemmel kapcsolatos kérdésre választ adó 25 közép-európai EP-képviselő közül 15 maximális értéket jelölt meg az öt fokú skálán, ami jelzi, hogy egy fontos, a korábbi kutatásokban kevésbé hangsúlyos szempontra bukkantunk. A faktorelemzés eredményeként kapott két komponenssel összevetve pedig kiderült, hogy a nemzeti érdek képviselése a nemzeti-európai dimenzióban válik igazán értelmezhetővé (5. táblázat), míg a politics tengellyel nem mutat kapcsolatot.

5. táblázat. A nemzeti érdekvédelem és a faktorelemzés komponenseinek kapcsolata (N = 25)*

Nemzeti érdek képviselése**		„szakpolitika–politika”-dimenzió (faktorértékek)	„nemzeti–európai”-dimenzió (faktorértékek)
0	átlag	-0,10	0,41
	elemszám	10	10
	variancia	0,86	0,46
1	átlag	0,25	-0,76
	elemszám	15	15
	variancia	1,55	1,30

Forrás: saját számítások

* a szakpolitikai aktivitással kapcsolatos összefüggés: $\text{Eta}^2 = 0,03$ ($p = 0,453$); a képvisellettal való kapcsolat: $\text{Eta}^2 = 0,27$ ($p = 0,008$)

** változó leírása: 1 = azok, akik egy 5 fokozatú skálán a nemzeti érdekek képviseletét rendkívül fontosnak értékelték (5-öst adtak rá)

Az eredeti kérdőívet kiegészítettem továbbá azzal a kérdéssel, hogy melyik európai parlamenti tevékenység áll az EP-képviselőhöz a legközelebb (a pontos kérdés angolul: *which parliamentary activity suits you the most?*) A válaszlehetőségek közül a plenáris beszéd kiemelése egyértelműen a politikai típusú aktivitás felé mutatott elkötelezettséget jelzett, a jelentéstevői, riportéri feladat pedig a legrangosabb szakpolitikai feladatkör az EP-ben, így a policy-irányultság jó fokmérője. A riportéri szerepkör és a plenáris beszédek preferálása is az első, a szakpolitikai–politikai dimenzióval mutatott komoly összefüggést. Ezek a kiegészítő kérdések tartalmi értelemben erősítették meg a faktorelemzés eredményeit: a két különálló komponens valóban a „szakpolitikai–politikai” és az „európai–nemzeti” törésvonalakat fedi. A faktorelemzés és a kétváltozós tesztelés tehát bizonyítja, hogy a közép-európai EP-képviselők szerepfelfogását korántsem lehet egy dimenzió mentén értékelni. Mind a politikai–szakpolitikai aktivitás, mind a képviselőlet fókuszja önálló jelentőséggel bír.

A két dimenzió pólusai alapján négy ideáltípusa rajzolódik ki a szerepfelfogásoknak. Ehhez kapcsolódóan egyrészt arra vagyok kíváncsi, hogy a dimenziók által kifeszített térben hogyan helyezkednek el a közép-európai EP képviselők. Másrészt olyan homogén csoportokat szeretnék képezni a két paraméter alapján, amelyek érdemben különböznek egymástól és jó alapot szolgáltatnak későbbi többváltozós elemzések számára.

A klaszterelemzések rendkívül érzékenyek a deviáns, kiugró adatokra: mivel nem jellemzők az alapsokaságra, ezért jelentősen torzíthatják a valós struktúrát. Első körben ezért – egy hierarchikus klasztereljárást követően – kivettem azt a hat képviselőt, akik nagyon kilógtak valamilyen irányba a többiek közül, majd második lépésben elhelyeztem őket a releváns klaszterekben (mivel a kiugró esetek valójában az adott szereptípus legideáltipikusabb képviselői). A kiugró esetek újbóli beillesztésével született meg a végleges eloszlás (1. ábra). Eszerint a mintában a legnagyobb arányban azok a képviselők szerepelnek, akik európai fókusszal végzik munkájukat, ami jellemzően szakpolitikai jellegű (a 45 képviselőből 17-en kerültek e kategóriába). A második leggyakoribb csoport azokat a képviselőket foglalta magában, akik szintén jellemzően a szakpolitikai ügyeket érzik magukhoz közelebb állónak, de képviselői munkájuk fókuszában a nemzeti dimenzió áll (ők 13-an voltak). A sorban a harmadik az a képviselői csoport (11 fő), amelynek tagjai európai fókusszal dolgoznak, de inkább a politikai jellegű témákban, feladatokban érzik magukat otthonosan. A mintában a legkevesebben pedig azok voltak (összesen 4 képviselő), akik képviselői felfogásának fókuszában a nemzeti dimenzió áll, és a szakpolitikai munkával szemben a politikai vitákat helyezik előtérbe.

Az *uniós szakpolitikusok* kategóriájába azon képviselők tartoznak, akik szakmai munkájuk fókuszába európai szintű szakpolitikai javaslatok kidolgozását, általában véve az EU közpolitikai hatékonyságának javítását helyezik. A fel-

karolt ügyek kiválasztásakor nem meghatározó igazodási pont az, hogy a nemzeti érdekvégyesítésre nyílik lehetőség vagy sem. Az uniós szakpolitikusok közpolitikai témákban aktívabbak, a politics irányultság kevésbé jellemző.

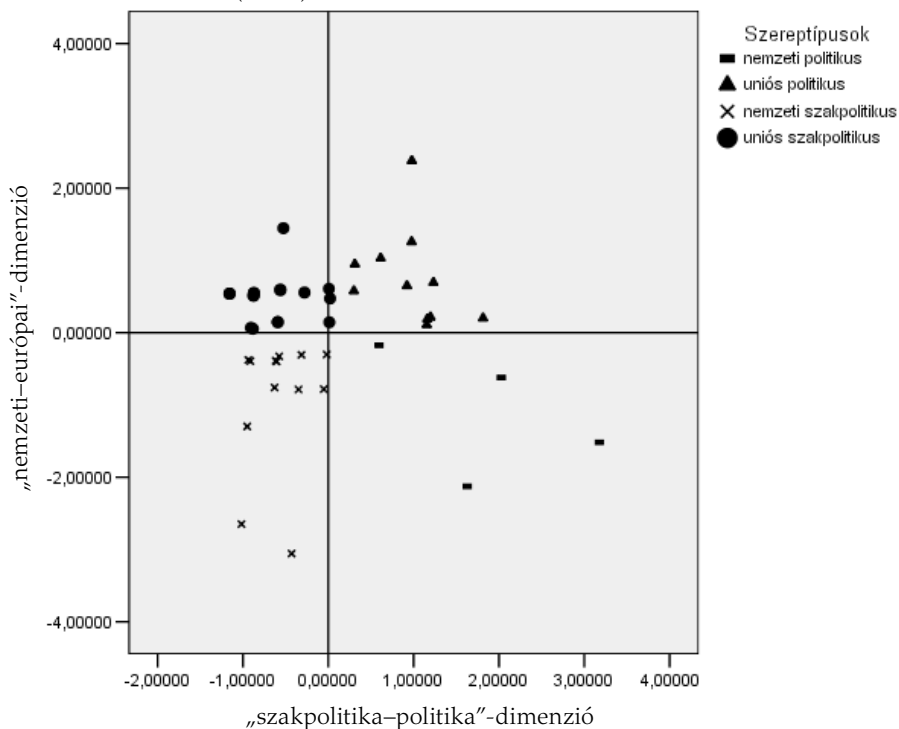
A *nemzeti szakpolitikusok* eszköztára teljes mértékben megegyezik az uniós szakpolitikusai profilt magukra öltőkével, a munkájuk fókuszja azonban teljesen más. Az EP-ben nemzeti szakpolitikusnak tekinthető az, aki fő céljának a küldő országnak kedvező közpolitikai változások elérését tekinti. Esetükben is a policy irányultság dominál, de a siker kritériuma az, hogy a saját országuk számára sikerült-e valamilyen kézzel fogható előnnyel járó közpolitikai eredményt elérni.

Uniós politikusnak azt tekinthető, aki tevékenysége középpontjába az Európai Uniót, mint politikai egységet érő kihívások megoldását tekinti. Az érdekvégyesítés esetében nem nemzetállami, hanem általános világnézeti, értékrendbeli alapokon nyugszik. Politikusi profiljához a politics típusú ügyek illelnek, szemben a közpolitikai témákkal.

A *nemzeti politikus* azon témákat helyezi prioritásai közé, amelyek a saját országa számára valamilyen oknál fogva kiemelkedő fontosságú politikai ügygé váltak. A nemzeti érdekvédelmet első számú feladatnak tekintők azokat a politics típusú témákat kezelik hangsúlyosan, amelyekben hazájuknak stratégiai politikai célja, hogy érdekei érvényesüljenek.

Az egyes szereptípusok eloszlását látva megállapítható, hogy a mintában többen vannak azok, akik a képviselő fókuszába az európai szintet helyezik (28-an, míg nemzeti fókuszú képviselők 17-en vannak). A szakpolitikai–politikai törésvonalnak pedig a szakpolitikai oldalán vannak többen (30–15). A 1. ábrán a képviselők pontos elhelyezkedése jelzi, hogy a vegytiszta szerepek ritkák a mintában szereplő politikusok között. Jóval inkább érdemes azt hangsúlyozni, hogy domináns, és nem kizárólagos szerepekről beszélünk. A diagram azt mutatja, hogy az egyes képviselőknek – saját válaszaik alapján és a többiek önbesorolásához képest – melyik mező a hangsúlyosabb a munkájuk során, de nem jelenti azt, hogy a szituációtól függően, ritkábban ne próbálnák ki magukat más szerepekben is (Bíró-Nagy 2010). Egyetlen képviselő sem csak egy típusú munkát végez, a domináns szerepek kijelölésével senki sincs kizárva más szerepekből. Könnyedén elképzelhető, hogy egy EP-képviselő alapvetően egy erős uniós szakpolitikusai profilt épít, de közben rendszeresen véleményét nyilvánítson a hazájában aktuális politikai kérdésekben. A szerepekben tapasztalható párhuzamosságok semmiképpen nem tekinthetők egymást kioltó szerepkeveredésnek, jóval inkább az EP-képviselői lét adta lehetőségekről van szó, a brüsszeli és strasbourggi élet potenciális sokszínűségét illusztrálja.

1. ábra. A közép-európai EP-képviselők csoport-hovatartozása szereptípusok szerint a klaszterelemzés után (N=45)

Az országok szerinti bontásban a cseh képviselők között kiegyenlített viszonyokat találunk, mind az európai-nemzeti, mind a szakpolitikai-politikai felosztás szerint. Mindkét szempont szerint 5–5 arányban oszlik meg a mintában szereplő 10 cseh EP-képviselő. Körükben a leggyakoribb két szerep az uniós politikus és a nemzeti szakpolitikus.

A magyar EP-képviselőket is viszonylag egyenlően osztja meg a két tengely. Az arány mindkét esetben 7–5 (az európai és a szakpolitikai mező némileg erősebb), és mind a négy szereptípusra található magyar képviselő. A leggyakrabban az uniós szakpolitikus karaktere tűnik fel a magyarok között.

A lengyelek esetében kizárólag szakpolitikai preferenciával rendelkező képviselők kerültek a mintába, közöttük azonban egyaránt szép számban foglaltak helyet nemzeti szakpolitikusok (5 fő) és uniós szakpolitikusok (7 fő) is. Ezen a ponton érdemes ismét hangsúlyozni, hogy az euroszeptikus lengyel képviselők nagyobb választadási hajlandóságával valószínűleg még erősebb lehetett volna a nemzeti szakpolitikus kategória, és kerülhettek volna lengyel képviselők a nemzeti politikusi kategóriába is.

A szlovének között mindössze egy nemzeti fókuszú EP-képviselőt lehetett beazonosítani, a másik négy honfitársa európai fókusszal végezte munkáját. A politika-szakpolitika tengely mentén 3–2 volt az arány az előbbi javára. A szlovén képviselők esetében a leggyakoribb szerep az uniós politikus volt (három is ide tartoztak a mintában szereplő öt főből).

A szlovákok között többségben voltak az európai fókuszú (5-1) és a szakpolitikát preferáló (4-2) képviselők. A mintában szereplő hat szlovák politikus közül hárman uniós szakpolitikusok, ketten uniós politikusok voltak.

Ami az európai képviselőcsoportok szerinti bontást illeti, jelentős különbséget láthatunk a mainstream pártcsoportok és a kevésbé befolyásos, a főáramon kívüli képviselők esetében (6. táblázat). Az Európai Néppártnál kétharmados, a Szocialistáknál 80% feletti arányban voltak az európai fókuszú közép-európai EP-képviselők a 2009–2014-es ciklusban. A két legnagyobb pártcsaládnak a mintában szereplő összesen 33 közép-európai képviselője közül mindössze egy volt nemzeti politikus (egy fideszes képviselő). Aki tehát a legnagyobb pártcsaládokban nemzeti fókusszal végzi munkáját, az is rendszerint nyitott a szakpolitikai munka irányába. Az EPP-ben messze az uniós szakpolitikus a leggyakoribb domináns politikusi szerep (21-ből 10-en tartoztak ide). A szociáldemokrata (S&D) képviselőcsoportban az uniós politikus és az uniós szakpolitikus hasonlóan népszerű szerepnek bizonyult. A szocialistáknál tehát inkább az a jellemző, hogy mindegy milyen műfajú, típusú kérdésekkel foglalkozik egy EP-képviselő, de az európai léptékű ügy legyen.

A nemzeti fókuszú szerepek előtérbe kerülése az EP centripártjain kívüli képviselőcsoportokra jellemző. Az Európai Konzervatívok és Reformerek frakciójában helyet foglaló közép-európai képviselők közül mindössze egy volt uniós szakpolitikusként tekinthető, a másik négy mintában szereplő frakciótárs nemzeti szakpolitikus vagy nemzeti politikus volt. A radikális baloldali frakció tagjaiként dolgozó cseh képviselők egyfajta „nemzeti kommunizmust” képviselnek: a mintában szereplő mindkét képviselőjük nemzeti szakpolitikus volt. A három függetlenként dolgozó jobbkios képviselő közül ketten nemzeti politikusi profilt alakítottak ki maguknak, míg harmadik képviselőjük szerepfelfogásában európai szintű szakpolitikai (főként ipari- és energiaügyi) kérdések alakításának szándéka volt hangsúlyos.

6. táblázat. A közép-európai EP-képviselők szereptípusai európai képviselőcsoportok szerinti bontásban (N=45)

Szereptípusok		EP képviselőcsoport						Összesen
		EPP	S&D	ALDE	ECR	GUE-NGL	Független	
Nemzeti politikus	Képviselők száma	1	0	0	1	0	2	4
	% frakción belül	4,8	0,0	0,0	20,0	0,0	66,7	8,9
Unióspolitikus	Képviselők száma	4	5	2	0	0	0	11
	% frakción belül	19,0	41,7	100,0	0,0	0,0	0,0	24,4
Nemzeti szakpolitikus	Képviselők száma	6	2	0	3	2	0	13
	% frakción belül	28,6	16,7	0,0	60,0	100,0	0,0	28,9
Uniószakpolitikus	Képviselők száma	10	5	0	1	0	1	17
	% frakción belül	47,6	41,7	0,0	20,0	0,0	33,3	37,8
Összesen	Képviselők száma	21	12	2	5	2	3	45

Forrás: saját számítások

Navarro (2012) felhívja a figyelmet, hogy az egyéni tapasztalatok, az intézményi tanulás, a megszerzett tudás és a változó karriercélok okán az EP-képviselők szerepei változhatnak. Aki képviselővé egy szakaszában elsősorban még a plenáris üléseken zajló politikai vitákat élvezte, egy másik korszakban még lehet specialistája egy szakterületnek. Ugyanez természetesen fordítva is igaz, és a további szerepek közötti átjárás, váltás is lehetséges. Az adott pillanatban meghatározott szereptípusok és a képviselők besorolása tehát egy pillanatképnek tekinthető, amely egy későbbi időpontban – a képviselők szerepfelfogásának formálódásával – más képet is mutathat. Ez a gondolatmenet természetesen igaz minden szerepkutatásra, így az imént bemutatott szerepbesorolásra is.

A POLITIKUSI SZEREPEKRE HATÓ VÁLTOZÓK

A 7. táblázatban az látható, hogy az egyszerre szerepeltetett független változók (melyek a társadalmi-demográfiai háttérrel, a politikai tapasztalatot, a képviselői attitűdöket, a pártkötődést, a választási rendszereket és a karrierambíciókat fedik le) közül melyek jelzik előre a legpontosabban az európai-nemzeti és a politikai-szakpolitikai tengelyeken elfoglalt pozíciót. Nem csupán az összesen tíz darab változó erőssorrendjének a megállapítása lényeges, emellett érdemes meghúzni egy határvonalat a releváns és a kevésbé fontos változók között.

7. táblázat. A politikusi szerepeket becsülő logisztikus regressziós modellek, N = 44

Független változók**	Uniós szerep*		Politikus szerep*	
	P	Exp(B)	p	Exp(B)
Nem	0,257	4,154	0,887	0,834
Életkor	0,045	54,551	0,405	3,631
Kormányzati tapasztalat	0,323	4,510	0,749	0,640
Helyi politikai tapasztalat	0,779	0,691	0,066	12,162
Jövőbeli politikai ambíció	0,578	2,104	0,106	6,112
Pártcsalád	0,041	44,840	0,857	0,815
Európai integráció pártiság	0,461	0,302	0,998	1,000
Baloldali önbesorolás	0,130	10,990	0,998	1,000
Választási rendszer	0,265	0,120	0,588	0,512
Első ciklus – nem inkumbens	0,064	14,794	0,121	5,187
Nagelkerke R ²	0,62		0,61	
Találati arány a nullmodellben	60,50%		67,40%	
Helyesen előrejelzett esetek aránya	88,40%		83,70%	

Forrás: saját számítások

* Független változók leírása: az összes dummy változó; uniós szerep: 1 = a faktorelemzés és a klaszterelemzés eredményeként az uniós oldalra sorolt képviselők; politikus szerep: 1 = a faktor- és klaszterelemzés révén a politikus oldalra sorolt képviselők

** Független változók leírása: az esélyhányadosok könnyebb összehasonlíthatósága végett az összes változó dummy: nem: 1=férfi; korcsoport: 1=49 év feletti (2009-es állapot szerint); kormányzati tapasztalat: 1=rendelkezik vele; helyi politikai tapasztalat: 1= rendelkezik vele (polgármester, önkormányzati képviselő, regionális kormányzat tagja); jövőbeli politikai ambíció: 1=10 év múlva is szeretne az EP tagja lenni, 0=nem választotta ezt az opciót; pártcsalád: 1= EPP-hez vagy S&D-hez tartozik; európai integráció pártiság: a minta átlagához képest elkötelezettebb az integráció mélyítése mellett (10-es

skálán legalább 7-est adott rá); baloldali önbesorolás: a bal-jobb-skálán inkább balra sorolta magát (10-es skálán, ahol 1 a leginkább baloldali értékrendet fejezte ki, maximum 5-ös értéket adott meg); választási rendszer: 1= preferencia szavazásos választási rendszerben indult, 0=zárt listán jutott be; első ciklus: 1=2009 előtt nem volt tagja az EP-nek

Az uniós vagy a nemzeti oldalra sorolódást a lefuttatott modell alapján négy tényező befolyásolja a leginkább. A két legerősebb összefüggést az életkor és a pártcsalád mutatja a képviselő fókuszával. A képviselők átlagéletkoránál (49 év) idősebbek és a két hagyományos nagy képviselőcsoporthoz (Európai Néppárt, Szocialisták és Demokraták) tartozók igen nagy valószínűséggel az uniós fókusz felé orientálódnak. A fiatalabb és a kisebb európai pártok képviselői között erősebb a nemzeti orientáció.

E két tényezőnél kisebb jelentőségű, de szintén releváns az EP-ben eltöltött idő hossza. A 2009–2014-es ciklust inkumbensként megkezdő képviselők nagyobb valószínűséggel húztak a nemzeti irányba, míg az EP-be frissen érkezők között az uniós fókusz dominált. Ez azt sugallja, hogy a csatlakozás utáni második ciklusban jellemzően inkább olyan képviselők érkeztek az EP-be, akiknek képviselői fókuszuk az uniós szint volt. Az is elképzelhető, de részletesebb adatok nélkül nem tesztelhető, hogy a frissen érkező képviselők még idealistábbak, lelkesebbek a közösségi politikát illetően, és ez tükröződik a számokban. Megemlíthető továbbá az ideológiai pozíció, a bal-jobb öndefiníció befolyása is. A mintában a magukat balra helyezők közép-európai képviselők inkább az uniós fókuszúak táborát erősítették, míg a jobboldaliak között nagyobb valószínűséggel fordultak elő nemzeti fókuszú politikusok. A legerősebb összefüggést mutató változók alapján egy ötven feletti, az európai parlamenti munkáját 2009-ben kezdő szociáldemokrata képviselő felelne meg a leginkább az uniós fókuszú közép-európai képviselőkről alkotott sztereotípiáknak.

Ami a politikai-szakpolitikai tengelyt illeti, a korábbi karrierút és a jövőre vonatkozó karrierambíció meghatározóak. A helyi politikai tapasztalat egyértelmű összefüggést mutat az általánosabb politikusi szerepfelfogással, míg annak hiánya valószínűbbé teszi a szakpolitikusit profilt. Ennek hátterében az állhat, hogy a helyi politikában (az EP-képviselők esetében jellemzően korábbi polgármesterként vagy regionális kormányzat vezetőjeként) kevésbé kell szakpolitikai specializáción átesni, mint egy nemzeti parlament tagjaként, és főleg kormánytagként. A generalistább helyi politikai megközelítés pedig együtt jár az EP-ben a szakpolitikus szerepfelfogás kerülésével. Hozzá kell tenni, hogy a modellben szereplő választási rendszer jellege komoly átfedést mutat a helyi politikai tapasztalat meglétével. A helyi politikai tapasztalattal rendelkező 15 képviselőből tizenhárman preferencia-szavazásos listán jutottak be az EP-be. Ha tehát nem ismernénk a korábbi karrieradatokat, akkor a választási rendszer jelentősége is lényegesen nagyobb lenne a modellben.

Azon EP-képviselők, akik hosszabb távon is az intézményen belül képzelik el magukat, nagyobb valószínűséggel politikusok, mint szakpolitikusok. A nemzeti parlamentbe való hazatérés egyetlen szerepfelfogású csoport számára sem igazán vonzó, azonban ennél csábítóbb perspektívának számít a szakpolitikusok körében a nemzeti kormány jövőbeli tagjának lenni.

Érdemes megemlíteni az intézményen belül eltöltött idő jelentőségét a politikus-szakpolitikus felosztás esetében is: az inkumbensek nagyobb arányban találhatóak meg a szakpolitikusok között. Az adatok alapján nem dönthető el, hogy vajon ez egy EP-n belüli tanulási folyamat eredménye, vagy eleve azok maradtak egy újabb ciklusra, akik a 2004-ben érkezett képviselők között inkább szakpolitikus pozíciót vettek fel. Mindenesetre az kijelenthető, hogy a 2009-ben második ciklusukat kezdők között jellemzőbb volt a szakpolitikai irányultság, mint az akkor frissen érkezettek között. A három legerősebb összefüggést mutató változó alapján a sztereotípiának leginkább megfelelő közép-európai generalista politikus egy első ciklusos, helyi politikából érkező EP-képviselő lenne, aki tíz év múlva is új pozíciójában képzeli el magát.

Összességében az európai–nemzeti és a politikai-szakpolitikai tengelyekre alkotott modellekről is elmondható, hogy érdemben segítik a képviselők szerepének előrejelzését. Az EP-ben eltöltött idő, az életkor, a korábbi politikai tapasztalat, az európai pártcsalád, valamint a karrierambíció kiemelkedő jelentőségű információval bír, amennyiben egy képviselő domináns szerepfelfogását kívánjuk meghatározni. Az is segíti a besorolást, ha ismerjük egy képviselő bal-jobb skálán elfoglalt helyét. Tehát szocio-demográfiai, értékrendbeli és politikai szocializációs tényezők együttesen befolyásolják a szerepek formálódását. Amennyiben ezeket a paramétereket ismerjük, jó eséllyel meg tudjuk becsülni, hogy milyen domináns szerepet vesz fel egy EP-képviselő.

Fontos hangsúlyozni, hogy a magyarázó változók beazonosítása a korábban feltárt eredményeket is megerősíti: valóban érdemes elkülöníteni egymástól az európai–nemzeti és a politikai-szakpolitikai dimenziókat. Ennek újabb bizonyítékát az adja, hogy eltérő változók magyarázzák a két dimenzióban elfoglalt pozíciót (leszámítva az inkumbens-változót, mely mindkét esetben érdemi magyarázó erővel bír). Végső soron tehát az bizonyosodott be, hogy az európai–nemzeti és a politikai-szakpolitikai dimenziók más és más tőről fakadnak.

POLITIKUSI SZEREPEK ÉS A KÉPVISELŐI MAGATARTÁS

Amellett, hogy milyen tényezők befolyásolják a közép-európai EP-képviselők szerepfelfogását, érdemes áttekinteni azt is, hogy milyen kapcsolat van a különböző szerepek és a képviselők munkája között. A szerepek ugyanis természetesen nemcsak attitűdökből, hanem viselkedési jellemzőkből is állnak. A képviselők aktivitásait két részre kell bontani. Egyrészt az Európai Parlamen-

ten belül végzett, hivatalosan dokumentált tevékenységekre, másrészt mindazon munkára, amelyet a képviselő az intézményen kívül végez.

A politikusi szerepek és az európai parlamenti munka

A politics és policy irányultság nagyon élesen kiütözik abban, hogy a képviselők milyen parlamenti tevékenységekre fordítanak több energiát (8. táblázat). A három policy típusú parlamenti műfajban (raportóri és véleménytevői feladatok, illetve a módosító indítványok benyújtása) jóval aktívabbnak bizonyultak a 2009–2014-es EP-ciklusban a nemzeti és az uniós szakpolitikusok, mint a nemzeti és uniós politikusok. Egy szakpolitikus profilú közép-európai EP-képviselő átlagosan négy jelentéstevői feladatot kapott a ciklus alatt, míg a politikusi szerepfelfogású képviselők között ez nem érte el a kettőt, a nemzeti politikusok között pedig mindössze egy olyan képviselő volt, aki vállalkozott ilyen feladatra és meg is kapta azt. A nagy különbség a két profil között jól látszik a véleménytevői szerep esetében is. Az egy közép-európai képviselőre jutó átlag 2,5 volt a vizsgált ciklusban, a szakpolitikusok felette, a politikusok alatta voltak az átlagos értéknek. Az uniós szakpolitikusok nemcsak a raportóri feladatok, hanem a módosító indítványok terén is listavezetők voltak: átlagosan 70 módosító indítványuk a mintában szereplő nemzeti politikusok e téren mutatott teljesítményének 3,5-szeresét jelentette, de jelentősen felülmúlták az uniós politikusokat és a nemzeti szakpolitikusokat is.

8. táblázat. A közép-európai EP-képviselők európai parlamenti aktivitása a 2009–2014-es ciklusban szereptípusok szerint (átlagpontok, N=44)

	Parlamenti felszólalás	Állásfoglalási indítvány	Parlamenti kérdés	Írásbeli nyilatkozat	Raportóri feladat	Vélemény	Módosító indítvány
Nemzeti politikus	134,25	1,25	14,25	0	0,25	0,25	19
Uniós politikus	139,82	34,36	29,45	2,09	2	1,64	48,82
Nemzeti szakpolitikus	111,77	62,23	41	2,23	3,85	3,46	53,77
Uniós szakpolitikus	151,56	51,63	30,13	1,5	4,19	2,94	70,25
Összes közép-európai EP-képviselő	135,3	45,86	31,73	1,73	3,18	2,52	55,36

Forrás: A votewatch.eu egyéni képviselői adatai alapján végzett saját számítások

A politics típusú tevékenységek (parlamenti felszólalás, állásfoglalási indítvány, parlamenti kérdés, írásbeli nyilatkozat) terén az látható, hogy a szakpolitikusok nem kevésbé aktívak ezekben a műfajokban, mint a politikusok. A nemzeti szakpolitikusok kifejezetten aktívak az inkább szimbolikus értékkel bíró állásfoglalási indítványok támogatása terén, és a parlamenti kérdések megfogalmazásában. Utóbbi azért nagyon fontos, mert ez az Európai Bizottság és a Tanács feletti ellenőrző funkció fő politikai megjelenése, azaz remek eszköz arra, hogy a nemzeti szakpolitikus azt bizonyítsa a közvéleménye és a pártja felé, hogy a nemzeti érdekek szempontjából fontos szakpolitikai kérdésekben az uniós intézmények körmére néz. Az uniós szakpolitikusok ugyanakkor a legaktívabbak a parlamenti felszólalásokban, ami egyfajta általános hiperaktivitást jelez, és egyben azt, hogy nem szűkülnek be kizárólag a szakpolitikai eszköztárba, hanem minden rendelkezésre álló műfajjal élnek.

A politikusi profilú közép-európai EP-képviselők az abszolút számokat tekintve nem aktívabbak a politics-jellegű műfajokban, mint a szakpolitikusok, de a saját tevékenységükön belül jóval nagyobb szerepe van ezeknek a tevékenységeknek. Míg a szakpolitikusok aktivitása minden műfajra kiterjed legalább átlagos mértékben, addig a politikusoké csak a politics-típusú feladatokra. Utóbbiak körében messze a parlamenti felszólalásoknak van a legnagyobb szerepe. A nemzeti és uniós politikusok átlagosan többször szólalnak fel a plenáris üléseken, mint a nemzeti szakpolitikusok, és nem sokkal kevesebbszer, mint a legaktívabb csoport, az uniós szakpolitikusok. A nemzeti politikusok ezen kívül semmilyen tevékenységi formában nem érik el az átlagot, ami egy általános passzivitást jelez a szakpolitika irányába, és távolságtartást a valamelyest nehezebben mediatisálható (szimbolikus jelentőségű vagy uniós ellenőrzési funkciójú) politikai műfajok felé. Az uniós politikusok minden aktivitási mutatóban felülmúlják a nemzeti politikusokat. A nemzeti politikusokhoz képest gyakran élnek a parlamenti kérdések, az állásfoglalási indítványok és az írásbeli nyilatkozat eszközeivel, és a szakpolitikai tevékenységek terén sem annyira passzívak, mint nemzeti fókuszú társaik.

Az adatok alapján kijelenthető, hogy a szerepfelfogások a képviselők európai parlamenti viselkedésében is tetten érhetőek. A politikus profilú EP-képviselők átlagos politikai aktivitást mutatnak, de jóval átlag alatti szakpolitikai munkát vállalnak, a szakpolitikai dossziéktól való távolságtartás erős. A szakpolitikusok átlagos mértékben élnek a politikai eszközökkel, de magasan az átlag felett fordítanak energiát a policy-műfajokra.

A politikusi szerepek és az Európai Parlamenten kívüli munka

A képviselők munkája nem érhető meg a maga teljességében az intézményen kívüli tevékenységek elemzése nélkül. A kutatások intézményen belüli fóku-

sza miatt rengeteg tudással rendelkezünk arról, hogy mi történik az Európai Parlamentben, de nagyon kevéssel arról, hogy az EP-képviselők miként ápolják kapcsolataikat a külvilággal: saját országuk közéletével, a sajtóval, más uniós intézményekkel. Ez a vizsgálati irány azért is releváns, mert az EP-képviselők parlamenten kívüli munkáját intézményesíti az ún. zöld hét, amely minden hónapban egy hetet a választókerületi munkára irányoz elő. A közép-európai képviselőkkel készített kérdőíves interjúk tartalmaztak olyan kérdéseket, amelyek alkalmasak arra, hogy néhány észrevételt lehessen tenni a szerepfelfogások parlamenten kívüli dimenziójáról. A kutatási eredmények bemutatásánál érdemes különválasztani a politikán kívüli kapcsolatrendszer, illetve a az EP-n kívüli politikai szereplőkkel ápoltság viszonyok erősségét.

A 9. táblázat mutatja be a közép-európai EP-képviselők kapcsolatainak – saját bevallásuk szerinti – gyakoriságát az EP-n kívüli nem politikai szereplőkkel, szereptípusok szerinti bontásban. Mind a négy vizsgált kategóriában átlag alatti intenzitás látszik az uniós politikusoknál. Ez egybeesik a generalista politikusok parlamenten belül is tapasztalt általánosabb passzivitásával, és az uniós fókusz pedig a jelek szerint gyengíti azt az ösztönzést, ami az újságírókkal és az állampolgárokkal ápoltság kapcsolatokat kiemelt helyen kezelné.

A négy nemzeti politikus közül három legalább hetente találkozik a választókkal, és a negyedik is minimum havi szintű érintkezésekről számolt be. Szembetűnő azonban, hogy négyből ketten minden más, nem politikusokkal fenntartott kapcsolat terén teljesen passzívok, a másik két nemzeti politikus viszont minimum hetente találkozik újságírókkal és havonta érdekcsoportok képviselőivel. Lobbistákkal egyikőjük sem találkozik legalább havi gyakorisággal.

Az EP-n kívüli kapcsolatok elemzése is igazolja, hogy az uniós szakpolitikusok minden téren aktívok, illetve azt is, hogy az EP-n kívüli érdekcsoportok és lobbisták pontosan tudják, hogy őket kell a leginkább megkönyékezni, ha tartalmi eredményeket szeretnének elérni. Az uniós szakpolitikusok kétharmada legalább havonta találkozik lobbistákkal és szervezett érdekcsoportokkal, ami a legmagasabb arány a különböző szereptípusok között. Emellett azonban nem hanyagolják el az újságírókkal és az állampolgárokkal fenntartott kapcsolatokat sem. Az uniós szakpolitikusok hetven százaléka hetente találkozik választóival, felük újságírókkal. Havi szinten pedig az összes ebbe a kategóriába tartozó politikus ápoltsági kapcsolatot a választókkal, és szinte mindenki ad interjút újságíróknak. Az uniós szakpolitikusok tehát valóban minden téren aktív politikai szereplőknek tekinthetők. Nemcsak az EP szakpolitikai folyamataiban vannak otthon, aktivitásuk általánosságban véve is kiemelkedő.

A nemzeti szakpolitikusok kapcsolatainak erőssége a nem politikai szereplőkkel minden téren legalább átlagos vagy afeletti. Figyelemreméltó, hogy szinte mindegyikük legalább havonta ad interjúkat a sajtónak – igaz jóval kevesebb

közöttük az újságírókkal hetente találkozó politikus, mint az uniós szakpolitikusok között. A nemzeti szakpolitikusok fele havi szinten találkozik lobbistákkal, kétharmaduk szervezett érdekcsoportokkal és szinte mindegyikük a választókkal. Általánosságban elmondható róluk, hogy a politikus profilú EP-képviselőknél aktívabban ápolják az intézményen kívüli, nem politikai jellegű kapcsolataikat, de az uniós szakpolitikusok aktivitásától némileg elmaradnak. Az igazi különbségek – ahogy az EP-n belüli tevékenységeknél látható volt – nem a nemzeti-európai tengely, hanem a szakpolitikai–politikai tengely mentén van. Ennek legjobb példája a lobbistákkal ápoltság gyakorisága. Míg a politikusi profilú képviselők alig számolnak be ilyen típusú találkozók-ról, addig a nemzeti szakpolitikusok és az uniós szakpolitikusok között ez igencsak elterjedt.

9. táblázat. A közép-európai EP-képviselők kapcsolatainak gyakorisága az EP-n kívüli nem politikai szereplőkkel, szereptípusok szerint (N = 45, százalék)

		Nemzeti politikus	Uniós politikus	Nemzeti szakpolitikus	Uniós szakpolitikus	Összes közép-európai EP-képviselő
Állampolgárok	legalább hetente	75	36,4	61,5	70,6	60
	legalább havonta	25	36,4	30,8	29,4	31,1
Szervezett érdekcsoportok	legalább hetente	0	18,2	30,8	17,6	20
	legalább havonta	50	27,3	38,5	52,9	42,2
Lobbisták	legalább hetente	0	18,2	15,4	23,5	17,8
	legalább havonta	0	9,1	38,5	41,2	28,9
Újságírók	legalább hetente	50	36,4	23,1	52,9	40
	legalább havonta	0	27,3	69,2	35,3	40

Forrás: saját kutatás, EPRG 2010

Eredeti kérdés: How frequently are you in contact with the following groups, people or institutions?

Érdekes megnézni azt is, hogy az EP-n kívüli politikai szereplőkhöz milyen viszonyok fűzik a közép-európai képviselőket (10. táblázat). A kérdések között voltak a nemzeti és az uniós politikára vonatkozó elemek egyaránt.

Az eredmények megerősítik az eddig látott trendeket. A nemzeti politikusokat általános passzivitás jellemzi, ha az uniós politikai szereplőkről (sőt, még akkor is, ha hazája más pártjainak EP-képviselőiről) van szó. Mindannyian legalább havi szinten tartják azonban a kapcsolatot nemzeti parlamentjük képviselőivel, és viszonylag gyakran találkoznak nemzeti kormányuk tagjaival és pártjuk vezetőségével is. Az uniós politikusok elméletben abszolút prioritásként kezelhetnék a képviselőcsoportjuk vezetőségével ápoltságokat. Ez a közép-európai EP-képviselők esetében azonban még sincs így. A szakpolitikusokhoz képest tapasztalt visszafogottság itt is tetten érhető: kétharmad alatti arányban van legalább havonta kapcsolatuk a frakcióvezetéssel, szemben a szakpolitikus szerepek kilencven százalékos arányával. Az Európai Bizottsággal – akár uniós biztosi, akár hivatalnoki szinten – az uniós politikusoknak sincs érdemi kapcsolatuk. Az európai fókusz esetükben gyengébb kapcsolódással jár együtt a nemzeti politikai elittel. Kapcsolataik erőssége átlag alatti a nemzeti párt vezetőségével, a parlamenti képviselőkkel, és kifejezetten gyenge a nemzeti kormányuk tagjaival.

A két szakpolitikus csoport kapcsolatainak erőssége sok tekintetben egyezik, kivéve az Európai Bizottságot, amellyel az uniós szakpolitikusok ápolják messze a legszorosabb kapcsolatokat. A nemzeti szakpolitikusok fókusz nem jár együtt szorosabb kapcsolódással a hazai politika felé. Ennek oka ismét csak az lehet, hogy az uniós szakpolitikusok európai aktivitása nem megy más kapcsolataik rovására, az újválasztáshoz szükséges erős nemzeti szálakra ők is nagy figyelmet fordítanak.

Ami az Európai Bizottságot illeti, a közép-európai képviselők válasza alapján a nemzeti szakpolitikusok is felkeresik a bizottsági munkatársakat és az uniós biztosokat is, ha az általuk vitt – jellemzően nemzeti relevanciájú – ügyekben ez szükséges. Az uniós szakpolitikusoknak pedig szinte lételeme az Európai Bizottsággal fenntartott szoros viszony. Az uniós szakpolitikusok kétharmadának az uniós biztosokhoz is van havi szinten bejáratott kapcsolatrendszere, ami a többi szereptípushoz képest kimagasló.

10. táblázat. A közép-európai EP-képviselők kapcsolatainak gyakorisága az EP-n kívüli politikai szereplőkkel, szereptípusok szerint (N = 45, százalék)

		Nemzeti politikus	Uniós politikus	Nemzeti szakpolitikus	Uniós szakpolitikus	Összes közép-európai EP-képviselő
EP-frakció vezetősége	legalább hetente	25	18,2	30,8	47,1	33,3
	legalább havonta	0	45,5	61,5	41,2	44,4

		Nemzeti politikus	Uniós politikus	Nemzeti szakpolitikus	Uniós szakpolitikus	Összes közép-európai EP-képviselő
Hazája más pártjainak EP-képviselői	legalább hetente	0	54,5	15,4	52,9	37,8
	legalább havonta	25	27,3	76,9	29,4	42,2
Európai Bizottság hivatalnokai	legalább hetente	0	0	0	35,3	13,3
	legalább havonta	0	0	76,9	58,8	44,4
Uniós biztosok	legalább hetente	0	0	0	0	0
	legalább havonta	0	9,1	46,2	64,7	40
Nemzeti párt tagjai	legalább hetente	75	18,2	61,5	52,9	48,9
	legalább havonta	0	81,8	30,8	41,2	44,4
Nemzeti párt vezetősége	legalább hetente	0	18,2	30,8	23,5	22,2
	legalább havonta	75	54,5	53,8	70,6	62,2
Nemzeti parlamenti képviselők	legalább hetente	50	9,1	23,1	23,5	22,2
	legalább havonta	50	36,4	46,2	58,8	48,9
Nemzeti kormány tagjai	legalább hetente	0	9,1	7,7	0	4,4
	legalább havonta	75	18,2	46,2	41,2	40

Forrás: saját kutatás, EPRG 2010

Eredeti kérdés: How frequently are you in contact with the following groups, people or institutions?

Az EP-n kívüli politikai és nem politikai szereplőkkel fenntartott kapcsolatok gyakoriságából az olvasható ki, hogy a közép-európai képviselők java része fél szemét azért a nemzeti politika szereplőin tartja, és szoros kapcsolatot ápol velük. Kivételt némileg az uniós politikusok csoportja jelent, de a nemzeti párt vezetőségével – akik az újraválasztás kulcsát jelentik – ők is gyakran beszélnek. A szakpolitikusok és a politikusok közötti általános aktivitásbeli

különbség az EP-n kívüli kapcsolatok terén is kijön. Nagyon látványos ez az Európai Bizottságra fordított figyelem terén, de tetten érhető az újságírókkal, illetve a lobbistákkal és szervezett érdekcsoportokkal fenntartott kapcsolatok erősségében is.

KONKLUZÍÓ

A közép-európai képviselők szerepfelfogásainak beazonosításához – a neo-institucionalista elitkutatások sztenderdjeinek megfelelően – a politikusok nézőpontját tekintetem kiindulópontnak. A bemutatott szereptípusok nem szubjektív konstrukciók, hanem a képviselők által adott válaszok elemzéséből fakadó, kvantitatív alapokon nyugvó koherens attitűdstruktúrák. A kérdőíves kutatás megerősítette azt a hipotézist, miszerint a politikai-szakpolitikai és az európai-nemzeti tengelyek alkalmasak arra, hogy ezek mentén besoroljuk a közép-európai EP-képviselőket. Az EP különleges intézményi pozíciójából és belső működéséből fakadóan ez a két dimenzió ugyanis minden EP-képviselő életében létező dilemmát fed le. Arra a kérdésre igényel ugyanis stratégiai választ, hogy a képviselet fókusza és műfaji iránya tekintetében mire fordítsa a politikus a szűkös erőforrásait: idejét és energiáját. E két tengely pólusai mentén négy ideáltípus rajzolódik ki. Ebből következően a közép-európai EP-képviselők egy lehetséges szereptipológiáját a nemzeti politikusok, az uniós politikusok, a nemzeti szakpolitikusok és az uniós szakpolitikusok alkotják.

A többváltozós elemzések egyértelműen bizonyították, hogy szocio-demográfiai, értékrendbeli és politikai szocializációs tényezők egyaránt befolyásolják a képviselői szerepfelfogások formálódását. Az intézményi környezet és az egyéni preferenciák egyaránt fontosnak bizonyultak. Az EP-ben eltöltött idő, az életkor, a korábbi politikai tapasztalat jellege, az európai pártcsalád színezete, a bal-jobb öndefiníció és a jövőre vonatkozó karrierambíciók olyan paraméterek, amelyek ismeretében jó eséllyel meg lehet becsülni a politikus viselkedési stratégiáját. Fontos kutatási eredmény, hogy a politikai-szakpolitikai és az európai-nemzeti tengelyeknek más a gyökere, eltérő változók magyarázzák őket. Előbbi esetében a korábbi politikai tapasztalat és a karrierambíció bír a legnagyobb magyarázó erővel. Utóbbi tengelyen pedig az életkor, a pártcsalád és a bal-jobb önmeghatározás jelzik legpontosabban előre a politikus pozícióját. Az egyetlen változó, amely mindkét dimenzióban segíti a képviselői szerepfelfogás előrejelzését, az EP-ben eltöltött idő (az inkumbencia-faktor).

Az EP-n belüli és kívüli tevékenységek trendjei demonstrálják, hogy a szerepfelfogások megrajzolásához felhasznált dimenziók a képviselők viselkedésében is tetten érhetőek. A policy és politics irányultság közötti különbségek nagyon látványosak a hivatalosan dokumentált európai parlamenti műfajokban, ami igazolja a tanulmány második hipotézisét. A riportéri és véleményy-

készítői feladatokban, illetve a módosító indítványok készítésében jóval aktívabbak a szakpolitikus profilú képviselők, mint a politikusok. A generalistább, politikus profilú képviselők legfőképpen a parlamenti felszólalásokat kedvelik, de az uniós politikusok a más uniós intézményekhez benyújtható parlamenti kérdések műfajában is aktívak. Az a tény, hogy a szakpolitikusok a policy-műfajokban magasan átlag feletti aktivitást mutatnak, nem jelenti azt, hogy a politikaibb jellegű eszközökkel (parlamenti felszólalás, állásfoglalási indítvány, parlamenti kérdés, írásbeli nyilatkozat) ne élnének. Az uniós szakpolitikusok számítanak az Európai Parlament leginkább mindenevű képviselőinek – amellett, hogy a legtöbb szakpolitikai munkát ők végzik, politikai jellegű aktivitásuk nem marad el a politikus profilú képviselőktől. Ez tehát egy általános hiperaktivitást mutat az uniós szakpolitikusok részéről, amely legalább átlagos politikai és átlag feletti szakpolitikai munkát jelent. A politikus profilú képviselők általánosságban némileg passzívabbak, mint szakpolitikus kollégáik: távolságtartásuk a szakpolitikai munkától erős, viszont munkájukon belül egyértelműen előtérbe kerülnek a politikai eszközök.

Az EP-n belül a várakozásnak megfelelően jól kijön a policy-politics törésvonal, az EP-n kívüli tevékenységek gyakoriságát vizsgálva viszont csak részben igazolódik az európai-nemzeti fókuszok közötti különbség. Ennek fő oka az uniós szakpolitikusok már említett sokoldalúsága. Ők nemcsak az uniós intézményrendszerben építenek erős kapcsolati hálót, de a hazai közéletre is figyelmet fordítanak. Az európai-nemzeti fókuszokból következő hipotézis, miszerint a nemzeti fókuszú képviselők szorosabb kapcsolatot ápolnának a hazájuk közéletével, csak részben teljesül: az uniós politikusokkal szembeállítva a különbség valóban látványos a nemzeti politikusok és szakpolitikusok javára. Más szavakkal: a nemzeti fókuszú EP-képviselőkre igazolódik a hipotézis, az európai fókuszúak közül azonban csak a politikus profilú képviselőkre. Utóbbiak esetében az uniós fókusz gyengíti a motivációt a sajtóval és az állampolgárokkal való kapcsolattartásra. Az EP-n kívüli kapcsolatok terén néhány esetben a szakpolitikai-politikai tengely jelentősége is azonosítható. Az Európai Bizottsággal szinte kizárólag csak a szakpolitika iránt nyitott képviselők keresik a kapcsolatot, és főként velük szeretnének találkozni a lobbisták és más szervezett érdekcsoportok. A politikus profilú képviselőknek ezekkel a szereplőkkel szinte semmilyen kapcsolata nincs. Ez érthető, egyrészt az Európai Bizottság erőteljesen szakpolitikai jellege miatt, másrészt azért, mert a lobbisták pontosan tudják, hogy a közpolitikai dossziéokra a szakpolitikusokon keresztül lehet hatást gyakorolni.

A felvázolt politikusi szerepfelfogások koherens attitudinális és viselkedési struktúrákká állnak össze, de ez nem jelenti azt, hogy a képviselők ne lehetnének nyitottak többféle irányba. Ahogy a politikusi szerepekről szóló irodalomban általában, úgy ebben az esetben sem kizárólagos, hanem domináns szerepekről beszélhetünk. A vegytiszta szerepek ritkák, ezek a kategóriák arra

alkalmasak, hogy a képviselők leginkább jellemző arcát mutassák be. A cseh, lengyel, magyar, szlovák és szlovén képviselőkről rendelkezésre álló gazdag adatháttérnek köszönhetően a szerepekben egyesíteni lehetett a szerepfelfogást és a képviselők tevékenységeit. Ezzel a közép-európai EP-képviselők példáján keresztül közelebb kerültünk annak megértéséhez, hogy az európai parlamenti képviselőket mik motiválják, milyen viselkedési stratégiákat alakítanak ki, és a felvett szerepek hogyan függnek össze a mindennapi képviselői tevékenységekkel.

JEGYZETEK

- ¹ Kutatásom keretén belül Brüsszelben és Strasbourgban összesen 33 interjút készítettem, amelyből a pártokénti eredményességi szelekciós mechanizmus után 26 adatsor került be a végleges adatbázisba. Ezt az EPRG-kutatásából további 19 (kétharmadrészt lengyel) képviselő válaszaival egészítettem ki.
- ² Julien Navarro (2008) EP-szereptipológiáját a képviselők alig több mint 10 százalékának meginterjúvolását követően állította fel. Az EPRG 2010-es teljes lekérdezési aránya pedig hivatalosan 36,8 százalék (270 fő) volt, de ha azokat vesszük figyelembe, akik a kérdőívet valóban érdemben ki is töltötték, akkor az elérés jóval gyengébbnek volt mondható. A bal-jobb vagy az európai integrációs skálára például az összes képviselő 24 százaléka válaszolt (Scully et al., 2012: 675.).
- ³ Az EP-n belüli, számszerűsíthetően dokumentált aktivitásokkal kapcsolatos adatokat a Votewatch adatbázisából gyűjtöttem.
- ⁴ A faktorelemzésnél alapvető módszertani elvárás, hogy az elemszám sokszorososan – legalább ötszörösösen, de akár tízszeresen is – haladja meg a vizsgált változók számát (Sajtos–Mitev, 2007: 249.). Ezt szem előtt tartva a faktorelemzésbe eleve limitált számú változó bevonása volt lehetséges. Végül hat olyan változót vizsgáltam, amelyek különböző aspektusokból ragadják meg a képviselők saját magukra vonatkoztatott szerepét. Az elemszám így a vizsgált változók 7,5-szerese, ami megfelel a módszertani előírásoknak.
- ⁵ A felhasznált változók: Jogalkotási munka (Working on legislation) és Közös európai stratégiák kidolgozása (Developing common strategies for EU policies) esetében az eredeti kérdés: When thinking about your work as an MEP, how important are the following aspects of your work? (1–5 skála). A minden európai állampolgár (All people in Europe) és a saját ország állampolgárainak (All people in my member state) képviseletére az eredeti kérdés: How important is it to you to represent the following groups of people in the European Parliament? (1–5 skála). A kapcsolat az Európai Bizottság hivatalnokaival (Officials in the Commission) és a kapcsolat uniós biztosokkal (European Commissioners) változókra az eredeti kérdés: How frequently are you in contact with the following groups, people or institutions? (1–6 skála).
- ⁶ Mivel a kiegészítő kérdések csak a saját kérdőíveimen szerepeltek, így ezek a változók csak a teljes közép-európai mintánál kisebb csoportra állnak rendelkezésre. Ezért nem lehetett őket a faktorelemzésbe bevenni, az abból kapott komponensek további tesztelésére viszont kiválóan alkalmasak.

IRODALOM

- Bíró-Nagy András (2010): Európai Parlament: Politikai elfekvő vagy ugródeszka? In: *Kommentár*, 5(2), 97–107.
- Blomgren, Magnus–Rozenberg, Olivier (2012): *Parliamentary Roles in Modern Legislatures*. Routledge, London. DOI: 10.4324/9780203126493
- Corbett, Richard–Jacobs, Francis Brendan–Shackleton, Michael (2011): *The European Parliament*. 8th Edition, John Harper Publishing, London.
- Farrell, David–Scully, Roger (2003): MEPs as Representatives: Individual and Institutional Roles. *Journal of Common Market Studies*, 41: 269–288. DOI: 10.1111/1468-5965.00422
- Hix, Simon–Høyland, Bjorn (2013): Empowerment of the European Parliament. *Annual Review of Political Science*, 16: 171–189. DOI: 10.1146/annurev-polisci-032311-110735
- Hix, Simon–Raunio, Tapio–Scully, Roger (2002): Fifty Years On: Research on the European Parliament. *Journal of Common Market Studies*, 41(2), 191–202. DOI: 10.1111/1468-5965.00418
- Hix, Simon–Noury, Abdul (2009): After Enlargement: Voting Patterns in the Sixth European Parliament. *Legislative Studies Quarterly*, 34(2), 159–174. DOI: 10.3162/036298009788314282
- Ilonszki Gabriella–Edinger, Michael (2007): MPs in Post-Communist and Post-Soviet Nations: A Parliamentary Elite in the Making. *Journal of Legislative Studies*, 1., 142–163. DOI: 10.1080/13572330601165436
- Judge, David–Earnshaw, David (2008): *The European Parliament*. Palgrave Macmillan, Basingstoke, Hampshire.
- Katz, Richard (1997): Representational Roles. *European Journal of Political Research*, 32 (2), 211–226. DOI: 10.1111/1475-6765.00339
- Navarro, Julien (2008): *Parliamentary roles and the problem of rationality: an interpretative sociology of roles in the European Parliament*. Paper presented at „Parliamentary and representative roles in modern legislatures”, European Consortium for Political Research Joint Sessions of Workshops, Rennes, France. 1–27.
- Navarro, Julien (2012): The cognitive rationality of role choices. Evidence from the European Parliament. In: Blomgren, M.–Rozenberg, O. (eds.): *Parliamentary Roles in Modern Legislatures*. Routledge, London. 184–210.
- Norris, Pippa (1999): Recruitment into the EP. In: Katz, R. S.–Wessels, B.: *The European Parliament, the National Parliaments and European Integration*. Oxford University Press, Oxford. 86–104.
- Sajtos László–Mitev, Ariel (2007): *SPSS kutatási és adatelemzési kézikönyv*. Alinea Kiadó, Budapest.
- Scarrow, Susan E. (1997): Political Career Paths and the European Parliament. *Legislative Studies Quarterly*, 22: 253–263. DOI: 10.2307/440385
- Scully, Roger–Hix, Simon–Farrell, David (2012): National or European Parliamentarians? Evidence from a New Survey of the Members of the European Parliament. *Journal of Common Market Studies*, 50(4), 670–683. DOI: 10.1111/j.1468-5965.2012.02250.x
- Searing, Donald (1994): *Westminster's World: Understanding Political Roles*. Harvard University Press, Cambridge.
- Semenova, Elena–Edinger, Michael–Best, Heinrich (2014): *Parliamentary Elites in Central and Eastern Europe. Recruitment and Representation*. Routledge, London. DOI: 10.4324/9781315857978

- Strøm, Kaare (1997): Rules, reasons and routines: Legislative roles in parliamentary democracies. *Journal of Legislative Studies*, 3(1), 155–174. DOI: 10.1080/13572339708420504
- Wessels, Bernhard (1999): Whom to Represent? Role Orientations of Legislators in Europe. In: Schmitt, H.–Thomassen, J. (eds): *Political Representation and Legitimacy in the European Union*. Oxford University Press, Oxford. 209–234. DOI: 10.1093/0198296614.003.0010
- Yordanova, Nikoleta (2009): The Rationale behind Committee Assignment in the European Parliament: Distributive, Informational and Partisan Perspectives. *European Union Politics*, 10 (2): 253–280. DOI: 10.1177/1465116509103377